

Канчаткі -а,-я ці -у,-ю? Асаблівасці скланення назоўнікаў

Федаровіч З.В.,

настаўнік беларускай мовы

УА “Мазырскі дзяржаўны

абласны ліцэй”

Пры падрыхтоўцы да уступных іспытаў вучняў па беларускай мове ў тэставай форме неабходна звярнуць асаблівую ўвагу на матэрыял па марфалогіі, на ўроках у 11 класе удасканальваць, замацоўваць і паглыбляць веды і ўменні вучняў.

Тэма: «Прапаніс канчаткаў назоўнікаў II скланення ў родным склоне».

Мэта: удакладніць і сістэматызаваць веды пра асаблівасці скланення назоўнікаў II скланення ў родным склоне; удасканальваць навык правільнага ўжывання ў маўленні склонавых форм назоўнікаў II скланення ў родным склоне, уменне працаваць самастойна і ў групах; спрыяць выхаванню маўленчай культуры, культуры ўзаемаадносін.

Форма: урок-практыкум.

Асталяванне: табліца “Канчаткі назоўнікаў у родным склоне: -а(-я) ці -у(-ю)”, трэніровачныя заданні, тэст.

Ход урока

1. Арганізацыйны момант.

2. Матывацыя(засяродзіць увагу і вызваць цікавасць да вивучэння дадзенай тэмы праз праблемную сітуацыю)

Праблемная сітуацыя: вучням патрэбна выканаць наступнае заданне:

Адзначыць назоўнікі, якія ў родным склоне адзіночнага ліку маюць канчатак **-у(-ю):**

- 1) нос
- 2) твар
- 3) дах
- 4) спорт
- 5) валејбол
- 6) пераезд

(Настаўнік звяртае ўвагу вучняў на тое, што ў выпадку, калі адзін з пунктаў будзе выкананы няправільна, то за ўсё заданне ставіцца 0 балаў)

3. Паведамленне тэмы і фармулёўка мэты ўрока.

4. Фронтальнае апытванне:

1. Назавіце лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў?
 2. Што абазначаюць канкрэтныя назоўнікі?
 3. Што абазначаюць абстрактныя назоўнікі?
 4. Якія назоўнікі адносяцца да рэчыўных?
 5. Што абазначаюць зборныя назоўнікі?
 6. Якія назоўнікі адносяцца да II скланення?
 7. Пры скланенні назоўнікаў II скланення на якія склоны трэба звярнуць асаблівую ўвагу?
5. Выступленне вучня па тэме “Канчаткі назоўнікаў II скланення ў родным склоне” (Матэрыял, які вывучаўся ў папярэдніх класах)
6. Работа з табліцай “Канчаткі назоўнікаў у родным склоне: -а(-я) ці -у(-ю)”

З канчаткамі –а(-я) ужываюцца большасць назоўнікаў, якія абазначаюць канкрэтныя прадметы і іх часткі, што можна бачыць і лічыць.

№	Групы назоўнікаў	Прыклады
1.	Адушаўлёныя, да якіх належаць назвы асоб, жывых істот, уласныя імёны і прозвішчы, персаніфікаваныя прадметы і з’явы	<i>вучня, гнома, настаўніка, інвестара, мядзведзя, чмяля, аблетка, арлана, барсука, сіваграка, страуса, Максіма Багдановіча, Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча; запыталі ў Мароза, Ветра, Дуба, пан Лес – пана Леса</i>
2.	Словы, якія з’яўляюцца назвамі органаў і частак цела людзей, жывых істот	<i>жывата, зуба, кадыка, капыта, носа, пальца, рога, рота, рудымента, сустава, торса, хваста, языка; але: твар - твару</i>

3.	<p>Большасць слоў, якія з’яўляюцца простымі і складанымі назвамі арганізацый, прадпрыемстваў, устаноў, калектываў, камандаў, вайсковых падраздзяленняў, адміністрацыйных органаў кіравання</p>	<p><i>аддзела</i> ‘падраздзяленне ў структуры якой-небудзь установы’, <i>завода</i>, <i>інстытута</i>, <i>кааператыва</i>, <i>калгаса</i>, <i>каледжа</i>, <i>прафсаюза</i>, <i>парламента</i>, <i>рэктарата</i>, <i>сельсавета</i>, <i>універсітэта</i>; <i>тэрыторыя Цэнтральнага батанічнага сада</i>, <i>Нацыянальнага парка</i>, <i>работнікі Мінгаза</i>, <i>ма-ракі Балтыйскага флота</i>, <i>футбалісты “Нафтана”</i>, <i>магазіны “Дэкорума”</i>, <i>плітка “Кераміна”</i>, <i>прыватызацыя “Белтрансгаза”</i> і інш.; <i>але: Дома друку – Нефармалы на прыступках дома друку паставілі пікет</i> (ЛіМ)</p>
4.	<p>Простыя і складаныя геаграфічныя, астранамічныя назвы і тэрміны</p>	<p><i>Ціхага акеана</i>, <i>вострава Урангеля</i>, <i>вулкана Везувія</i>, <i>горада Мінска</i>, <i>Гомеля</i>, <i>Магілёва</i>, <i>Берліна</i>, <i>Парыжа</i>, <i>Нью-Ёрка</i>, <i>Хабараўскага края</i>, <i>Крывога Рога</i>, <i>Паўночнага Каўказа</i>, <i>Сатурна</i>, <i>Юпітэра</i>; <i>кантынента</i>, <i>мацерыка</i>, <i>праспекта</i>, <i>хрыбта</i>; <i>але: Далёкага Усходу</i>, <i>Паўднёвага Захаду</i></p>
5.	<p>Назвы аб’ектаў сацыяльна-культурнага прызначэння, пабудовы і іх частак</p>	<p><i>абеліска</i>, <i>блока</i>, <i>будынка</i>, <i>вестыбюля</i>, <i>вітража</i>, <i>водаправода</i>, <i>вуляя</i>, <i>гаража</i>, <i>гардэроба</i>, <i>дома</i>, <i>ізалятара</i>, <i>інтэрната</i>, <i>кабінета</i>, <i>карцэра</i>, <i>коміна</i>, <i>корпуса</i>, <i>купала</i>, <i>куратніка</i>, <i>кута</i>, <i>моста</i>, <i>парога</i>, <i>партала</i> ‘галоўны ўваход вялікага будынка’, <i>манумента</i>, <i>мезаніна</i>, <i>мемарыяла</i> ‘скульптурнае збудаванне-помнік на месцы якой-небудзь падзеі’, <i>навеса</i>, <i>рэстарана</i>, <i>салона</i>, <i>фальварка</i>, <i>фасада</i>, <i>франтона</i>,</p>

		<i>хлява; але: гмах – гмаху, дах - даху</i>
6.	Назвы адзення, абутку і іх частак	<i>бацінка, брыля, бурноса, гальштука, джэмпера, касцюма, каўняра, плашча, пуловера, рэглана, фракa, шнурка; але: адвароту</i> ‘адагнуты і прыгладжаны край адзення’
7.	Назвы транспартных сродкаў і іх дэталей	<i>аўтобуса, дызеля, веласіпеда, кабрыялета, камбайна, кардана, матора, поршня, ротара, руля, рухавіка, рэфрыжэратара, самалёта, трактара, трамвая, фрэгата, экскаватара, электравоза</i>
8.	Назвы канкрэтных інструментаў, прыбораў, разнастайных прыладаў	<i>алоўка, аб’ектыва, вібратора, дыктафона, кустарэза, малатка, планиэта, рубанка, слайда, тэлефона, “Гарызонтa” тэлевізара, “Зеніта” фотаапарата</i>
9.	Назвы месяцаў і дзён тыдня	<i>снежня, мая, ліпеня, верасня, лістапада (але: лістападу – назва працэсу), панядзелка, аўторка</i>
10.	Назвы грашовых знакаў і лічбавыя назвы	<i>гульдэна, дублона, дуката, рубля, долара, чырвонца, пенса, фунта, донга, піястра, дзесятка, мільёна, мільярда; але: ліку</i>
11.	Назвы адзінак вымярэння мер падліку, памеру	<i>азімута, бала, вата, вольтa, гектара, грама, градуса, гроса, джоўла, кілаграма, кілавата, кулона, метра, модула, працэнта, пуда, фармата, фунта, фута, цэнтнера</i>
12.	Назвы танцаў, народных, спартыўных і картачных гульняў	<i>балета, бастона, вальса, гапака, канканна, карагода, крыжачка, менуэта, паланэза, факстрота, бобслея</i> ‘від спорту: скарасны спуск з гор па ледзяной трасе на бобе’, <i>бокса, браса, валеябола, гольфа,</i>

		<i>віста, гандбола; але: спорту, батэрфляю (стыль спартыўнага плавання)</i>
13.	Назвы твораў і відаў мастацтва, кultaвых кніг, надпісаў, прадпісанняў і дакументаў, перыядычных выданняў	<i>адраса, альбома, альманаха, буклета, бюлетэня, вестэрна, гімна, даведніка, калажа, канона 'правіла або сукупнасць правілаў якога-небудзь кірунку, вучэння', кантракта, Карана, каталога, кодэкса, манускрыпта, мемарандума 'дыпламатычны дакумент', нацюрна, нарыса, памфлета, пейзажа 'малюнак', праспекта, пратакола, рамана, рэестра, рэцэпта, сэртыфіката, статута, талмуда, тома, трэбніка, твора, фаліянта, фрагмента, фельетона, часопіса; але: жыванісу, летанісу, радаводу, рукапісу</i>
14.	Большасць слоў, якія з'яўляюцца тэрмінамі і абазначаюць элементы будовы чаго-небудзь	<i>атама, дактыла, інфінітыва, калёквіума 'адзін з элементаў кантролю самастойнай работы студэнтаў', конуса, косінуса, перыметра, радыуса, сегмента, сектара, сінуса, суфікса, сюжэта, канчатка, прыназоўніка, станоўчага вобраза, выказніка, выклічніка, моўнага выраза, зычнага гука, гукарада, дзейніка, злучніка, трохвугольніка, лічэбніка</i>

Але: *гратэску, гукапісу, зместу, адзіночнага ліку, пабочнага націску, плеаназму 'моўны зварот, у якім без патрэбы паўтараюцца аднолькавыя ці блізкія па значэнні*

словы́, жаночага **роду**, навуковага **стылю**, творнага **склону**, галосныя ніжняга **пад’ёму**, беларускага **сінтаксісу**, цікавага **тэксту**

3 канчаткамі -у(-ю) ўжываюцца наступныя групы назоўнікаў:

№	Групы назоўнікаў	Прыклады
1.	Назвы рэчываў, масы, матэрыялаў, тканін, хімічных элементаў і злучэнняў, горных парод	<i>адэкалону, азбесту, азоту, асфальту, бальзаму, бялку, вазеліну, вальфрам, вінаграду, ваніліну, вадароду, вапняку, ватману, ваціну, вельвету, велюру, вокіслую, воцату, вугалю (вугальку), вугляроду, гароху (гарошку), гравію, граніту, грунту, грыму, дроту, кіслароду, металу, паркалю, пяску (пясочку), свінцу, серавадароду, тытуню, чыгуну, шыферу; але авёс – аўса, жаўток - жаўтка</i>
2.	Назвы гатункаў ежы і пітва	<i>баршчу, бісквіту, біфіштэксу, булёну, бярозавіку, вермуту, гогалю-могалю, грогу, грыльяжу, гуляшу, кактэйлю, кампоту, канбяку, карбанаду, квасу (кваску), крэму, нарзану, лафіту, мёду, плову, пудынг, сіропу, соку, спірту, супу, сыру, халадніку, цукру, чаю, шакаладу, шашлыку</i>
<u>Але:</u> бутэрброда, варэніка, грачаніка, калача, каравая, каржа, перніка, пірага, торта, хлеба		
3.	Назвы захворанняў, лекаў і прэпаратаў	<i>авітамінозу, адзёру, апендыцыту, вітаміну, вогніку, валідолу, гамаглабіну, дальтанізму, дыябету, інфаркту, кан’юнктывіту, карыесу, менінгіту, навакаіну, пеніцыліну, радыкуліту, скаліёзу</i>

4.	Назоўнікі з суфіксам -ізм (-ызм)	<i>абсентэізму</i> ‘ўхіленне выбаршчыкаў ад удзелу ў выбарах’, <i>антаганізму</i> , <i>атэізму</i> , <i>апартунізму</i> , <i>валюнтарызму</i> , <i>вандалізму</i> , <i>гальванізму</i> , <i>гуманізму</i> , <i>дагматызму</i> , <i>камунізму</i> , <i>параксізму</i> , <i>парашутызму</i> , <i>сацыялізму</i> , <i>сепаратызму</i> , <i>сінгарманізму</i> , <i>сінкрэтызму</i> , <i>сіянізму</i> , <i>фашызму</i>
Выключэнне складаюць назоўнікі, што абазначаюць словы па іх паходжанні або стылёвай прыналежнасці: <i>архаізма</i> , <i>варварызма</i> , <i>вульгарызма</i> , <i>грэцызма</i> , <i>паланізма</i> , <i>русізма</i> , <i>стараславянізма</i>		
5.	Ізвы падзей у жыцці асобнага чалавека і грамадства	<i>ажыятажу</i> , <i>аўралу</i> ‘вельмі спешная работа калектыву’, <i>банкету</i> , <i>вобыску</i> , <i>дыктату</i> , <i>кансіліуму</i> ‘нарада ўрачоў для вызначэння цяжкага захворвання і пошуку спосабаў яго лячэння’, <i>карнавалу</i> , <i>кірмашу</i> , <i>кокурсу</i> , <i>крызісу</i> , <i>матчу</i> , <i>мітыngu</i> , <i>мяцяжу</i> , <i>неравароту</i> , <i>перапісу</i> , <i>плебісцыту</i> , <i>прагрэсу</i> , <i>рэферэндуму</i> , <i>турніру</i> , <i>фестывалю</i> , <i>форуму</i> , <i>чэмпіянату</i> , <i>юбілею</i>
Заўвага. У сучаснай моўнай практыцы ўжыванне канчаткаў асобных назоўнікаў гэтай групы не ўсталявалася: <i>з’езда</i> і <i>з’езду</i> , <i>канцэрта</i> і <i>канцэрту</i> , <i>кангрэса</i> і <i>кангрэсу</i> , <i>сінпозіума</i> (нарада, канферэнцыя па якім-небудзь навуковым пытанні) і <i>сінпозіуму</i> , <i>схода</i> і <i>сходу</i> . Асобныя слоўнікі рэкамендуюць пісаць канчатак -а		
6.	Назвы прамежаў часу, на якія спыняецца пэўная дзейнасць, а таксама словы, якія ўказваюць на неакрэсленыя часавыя прамежкі	<i>абеду</i> , <i>адгулу</i> , <i>адпачынку</i> , <i>антракту</i> , <i>перапынку</i> , <i>прыпынку</i> , <i>супынку</i> , <i>веку</i> , <i>інтэрвалу</i> , <i>моманту</i> , <i>пачатку</i> , <i>перыяду</i> , <i>ранку</i> , <i>рэгламенту</i> , <i>Рэнесансу</i> ‘эпоха росквіту навук і мастацтваў у Еўропе’, <i>тэрміну часу</i>

<p><u>Заўвага.</u> Назвы канкрэтных прамежкаў часу, на працягу якіх ажыццяўляецца какое-небудзь дзеянне ці працэс, пішуцца з канчаткам -а: <i>адвячорка, года, дня, месяца, сеанса, сезона, семестра, тыдня, урока</i></p>		
7.	Назвы з’яваў прыроды, стыхійных падзей, бедстваў	<i>агню, адліву, брызу, бурану, ветру, віхру, галалёду, граду, грому, грыдасею, дажджу, досвітку, землятрэсу, змроку, пажару, прыліву, скавышу, скразняку, туману, холаду, шторму</i>
8.	Большасць слоў са зборным значэннем	<i>абозу, абраду, алешніку, багажу, базісу, барышу, беразняку, бюджэту, даходу, вопісу, выкупу, грузу, інвентару, капіталу, комплексу, крэдыту, лесу, лазняку, метражу, набытку, падатку, посуду, правапісу, рыштунку, рэпертуару, стылю, тавару, транспарту, тыну, тыражу, фальклору, фееверку, хвойніку, частаколу, эпасу, актыву, гнюсу ‘машкара, якая смоча кроў чалавека і жывёлы’, выраю ‘чарада пералётных птушак’, гурту, калектыву, канвою, кантынгенту, маладняку, медпарсаналу, многа народу, натоўпу, пралетарыяту, прыплоду ‘патомства ў жывёл’, роду ‘пакаленне’, рою, рэзерву ‘састаў ваеннаабавязаных’, трыумвірату, флоту, хору</i>
<p><u>Заўвага.</u> У назоўнікаў гэтай і некаторых іншых груп, якія могуць ужывацца з суфіксам -ок- у родным склоне, пішацца канчатак -а: <i>гаёк – гайка, лужок – лужка, лясок – ляска</i></p>		

Памятайце! Паводле сучасных даведнікаў да гэтай групы не належаць назоўнікі тыпу *ансамбль, аркестр, батальён, вермахт* ‘узброеныя сілы Германіі’, *гарнізон, гурток, дывізіён, дуэт, камітэт, караван, каравул,*

квар-тэт, корпус, нарад ‘група, якая нясе ўнутраную або вартаўнічную службу’, *народ* (беларускага народа), *сенат, сіндыкат, сінод, полк, парламент, уз-вод, фонд* ‘грамадская арганізацыя’, *экіпаж, вывадак, касяк* ‘гурт кабыл з адным жабраком; чарада птушак, рыб’, *табун, статак, абярэмак, паркан, плот, рангоўт* ‘сукупнасць брусаў для пад’ёмных прыстасаванняў на суд-не’ і некаторыя іншыя, якія рэкамендуецца пісаць з канчаткам **-а**

9.	Словы, якія з’яўляюцца назвамі травяністых і кустовых раслін, а таксама гатункаў плодовых дрэў	<i>агняцвету, агурочніку, агрэсту, верасу, вербалозу, вятроўніку, багуну, бэльнягу, бэзу, лопуху, малачаю, мячэўніку, палыну, пырніку, кальвілю, ранету, рэнклоду</i>
10.	Назвы прасторавых паняццяў, колькасці, аб’ёму чаго-небудзь	<i>аб’ёму</i> ‘велічыня чаго-небудзь’, <i>абрыву, абсягу, абшару, берлагу, бору, вадапою</i> ‘месца’, <i>вадаскіду, водступу</i> ‘свабоднае месца, якое пакідаецца перад пачаткам радка’, <i>выгару</i> ‘участак лесу, выпалены агнём’, <i>гушчару, далягляду, дзірвану, заходу, краявіду, лесу, лістажу, надою</i> ‘месца, прыстасаванае для пешай пераправы’, <i>парку, пераходу, пропуску</i> ‘не запоўненае, не занятае чым-небудзь месца’, <i>прыпынку</i> ‘месца, дзе прыпыняецца аўтобус’, <i>рынку, рэгіёну, рэзервуару</i> ‘ёмішча для вадкасцяў і газаў’, <i>стар-ту, стэпу, сусвету, усходу, фарватэру, фінішу, шляху, яру</i>

Заўвага. У сучасных слоўніках з канчаткамі **-а(-я)** прапануецца пісаць на-ступныя назоўнікі гэтай групы, асобныя з якіх, на наш погляд, мэтазгодна было б ужываць з канчаткамі **-у(-ю)**: *аазіса, абмежка, агарода, берага, водападзела* ‘ўзвышша, якое падзяляе басейны некалькіх рэк’, *каньёна, касмадрома, кар’ера, пункта, раёна* ‘мясцовасць, якая вылучаецца паводле якіх-небудзь асаблівасцяў’, *рынга, рэйса, сквера, пераезда* ‘месца, дзе пераязджаюць праз што-небудзь’, *пралёта* ‘прастора паміж чым-небудзь’ і падобныя

11.	Словы, якія з’яўляюцца на-звамі абстрактна-разумовых паняццяў, адцягненых якас-цяў, прымет, уласцівасцяў	<i>вопыту, гневу, гонару, гумару, густу, даверу, дакору, жалю, капрыз, лёсу, менталітэту</i> ‘светаўспрыманне, наст-рой думак’, <i>навыку, нюансу, одуму, по-гляду, піетэту, прынцыпу, розуму, сэн-су, характару, эфекту</i>
12.	Словы, якія абазначаюць на-звы дзеянняў, стану	<i>аб’езду, вакууму, вердыкту, вернісажу</i> ‘ўрачыстае адкрыццё выставы’, <i>віражу, водгуку, водбліску, водкупу, восвету</i> ‘ад-бітак святла’, <i>вокліку, вотуму</i> ‘рашэнне, прынятае галасаваннем’, <i>выбару, выблі-ску, выкрыку, выбуху, выйгрышу, выпад-ку</i> ‘тое, што здарылася’, <i>гуду, гулу, про-маху, набату, набегу, нагавору, нагару, нагляд, намёку, напамінку, напеву, па-дагрэву, салюту, стрэсу, уздыме; але: глытка, гудка</i>
13.	Назоўнікі, якія ўваходзяць у склад устойлівых выразаў незалежна ад іх значэння і сэнсу	<i>з году ў год, час ад часу, век ад веку, з краю ў край, ні роду ні племені, не да-ваць праходу, не сунь носу ў чужое про-са</i>

Памятайце! Пры вызначэнні напісання канчаткаў многіх назоўнікаў трэба ўлічваць кантэкстуальнае значэнне слова:

алмаза (каштоўны камень; інструмент для рэзання шкла) і *алмазу* (мінерал),
бастона (парны танец) і *бастону* (гатунак шарсцяной тканіны)

Метад “Сумесны праект”: клас дзеліцца на дзве групы для разгляду табліцы. I група разбірае назоўнікі з канчаткамі -а(-я), II група – з канчаткамі -у(-ю). Пасля заканчэння работы кожная група прэзентуе свае доследы, у выніку чаго ўсе вучні знаёмяцца з мэтай у цэлым.

7. Трэнеравачная праца.

А) Карыстаючыся табліцамі, вызначце групы, да якіх належаць вылучаныя назоўнікі. Адзначце выпадкі разыходжання ў выбары канчаткаў.

1) *Пануры пакупнік з’явіўся ва універмаг з чорнага ўвахода* (У. Кажэўнікаў).
2) *Насупраць дома, дзе жыве Святланка, за лета вырасла высокая камяніца* (У. Юрэвіч). 3) *Прэзідэнт Рэспублікі Деларусь падпісаў распараджэнне аб правядзенні фестывалю-кірмашу “Дажынкi – 2003”, які пройдзе ў верасні ў Пружанскім раёне Брэскай вобласці* (ЛіМ). 4) *Думкі лятуць, як дэпешы без адраса, можа, ад смутку, а можа, ад радасці* (У. Дубоўка). 5) *Начальнік упраўлення энергетнікі і гарадской гаспадаркі Мінгарвыканкама адзначыў, што падчас ацяпляльнага сезона тарыфы павышацца не будуць* (ЛіМ). 6) *Ніхто з удзельнікаў конкурсу добрага, змястоўнага і сапраўды паэтычнага тэксту не напісаў* (Н. Гілевіч). 7) *Пасля ўдакладнення праект Дзяржаўнага бюджэту 2003 г. пададзены на разгляд сесіі дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу* (ЛіМ). 8) *Пчала з ранку да вечара на лугах лётала, мёд збірала* (Нар. Тв.). 9) *Каля самага берага б’е з-пад зямлі крыніца з серабрыстай сцюдзёнай вадой* (В. Вольскі). 10) *З краю лесу стаяла хата лесніка Васіля Чурылы* (Я. Колас). 11) *Суд вінаваціць усіх сялян Віцебска* (У. Караткевіч). 12) *Івану спадабалася, што прыйшоў сын, няхай сабе на завяршэнне рамонт* (І. Шамякін). 13) *Паўсеанса народу вёз трамвай у Адамаў бок на Камароўку* (Л. Калюга). 14) *З выгану даносіўся рэзвы зык пастуховай трубы* (Ц. Гартны). 15) *Сонца яшчэ толькі выкочвалася з-за небасхілу* (Я. Сіпакоў).

Б) Дапішыце патрэбныя канчаткі.

1) *Мядовы пах чабор.. і верас.. змешваецца з густым настоем нагрэтай сонцам хвоі* (В. Вольскі). 2) *Хлапчук спалохаўся салют.. і водблеск.. ўгары ракет* (І. Калес-

нік). **3)** Рыгор Шырма быў своеасаблівым сімвалам нашай роднай культуры, увасабленнем інтэлект.. і дэмакратызм.. нацыі (Р. Барадулін). **4)** З таго дн.. мінула добрых паўвек.. (Я. Пархута). **5)** Ад колішняга маёнтк.. да гонкага хвойнік.. вяла абсаджаная старымі бярозамі дарога (С. Грахоўскі). **6)** Пасля прасвет.. Рэнесанс.. і рэфармацыі на краіну спусцілася цёмная ноч контррэфармацыі (А. Мальдзіс). **7)** Мікола да ўсход.. сонца адправіўся ў Масткі карчаваць пасеку (Ц. Гартны). **8)** Васіль сам не свій ад злосці і гнев.. на Зосю выйшаў са двар.. (Ц. Гартны). **9)** стаяла ціхая ноч: не чуваць было шум.., ніякага стук.., ні нават сабачага брэх.. (Ц. Гартны). **10)** Грунтовая дарога час ад час.. робіцца непраходнай. Таму аўтобуснага маршрут.. ў Закуцце няма. Азулікам бесперспектыўнасці вёскі і дзіравага рэшата, раённага бюджэт.. будаўніцтва дарогі пераносяць з год.. ў год (Ю. Нераток). **11)** На перадачах футбол.. і хаке.. гарачыя балельшчыкі стараліся стрымліваць эмоцыі, каб не перашкаджаць аўтарам будучых кніг (С. Грахоўскі). **12)** На ўскрайку луг.. стаяў дачны пасёлак (М. Сердзюкоў). **13)** Пасля абед.. ў прыродзе многае мяняецца (А. Рыбак). **14)** На пасяджэнні Прэзідыум.. Савет.. міністраў была адобрана праграма дзеянняў урад.. на прыцягненні інвестыцый у нашу краіну (ЛіМ). **15)** Адвакацкая праца вялікага скарб.. ў сям'ю Ф. Багушэвіча не прыносіла (Л. Тарасюк). **16)** Напярэдадні ўвод.. першай чаргі Беларускага металургічнага завод.. з Масквы прыехаў упаўнагажаны Дзяржбуд.. (В. Жук). **17)** Цраматызм жлобінскага эксперымент.. ў тым, што цяжка адказаць на звыклае пытанне: хто вінаваты?(В. Жук)

В) Канчатак -а(1) ці -у(2)? Пастаўце адпаведную лічбу.

1.	Завод – частка гаспадарчага механізм...	11.	апісанне механізм.. хімічнай рэакцыі
2.	нямала народ.. спявала	12.	мінулае беларускага народ..
3.	кашуля з порт..	13.	каля рачнога порт..
4.	за мяжою заўсёды не хапае беларускага пейзаж..	14.	на выставе беларускага пейзаж.. заўсёды цікава
5.	дачкакаліся грашовага перавод.. з дому	15.	здарылася гэта пасля перавод.. на другі курс
6.	супрацоўнікі беларускага фонд.. культуры	16.	атрымаць кватэру з жыллёвага фонд.. горада
7.	юнак спартыўнага усклад..	17.	першага націскага склад..
8.	гукі ваеннага марш..	18.	удзельнікі марш..

9.	устаноўка новага <i>апарат..</i>	19.	штат дзяржаўнага <i>апарат..</i>
10.	пачалося скарачэнне <i>штат..</i> супрацоў- нікаў	20.	жыхары <i>штат..</i> адобрылі вынікі галасавання

8. Рэфлексія. (Выкананне тэста)

Тэст

1. Адзначце канкрэтныя назоўнікі:

1. *боль*;
2. *падручнік*;
3. *сумленне*;
4. *вучань*;
5. *горад*.

2. Адзначце зборныя назоўнікі:

1. *калоссе*;
2. *карэнне*;
3. *кісларод*;
4. *лісце*;
5. *вада*.

3. Адзначце рэчаўныя назоўнікі:

1. *мёд*;
2. *садавіна*;
3. *малако*;
4. *вішняк*;
5. *агародніна*.

4. Адзначце абстрактныя назоўнікі:

1. *знявага*;
2. *град*;
3. *розум*;
4. *імкненне*;
5. *бярэзнік*.

5. Адзначце назоўнікі, якія адносяцца да II скланення:

1. *зямля*;
2. *апендыцыт*;
3. *Нарач*;
4. *малако*;
5. *рубель*.

6. Адзначце назоўнікі, якія ў родным склоне адзіночнага ліку маюць канчатак **-а(-я)**:

1. *камітэт*;
2. *стол*;
3. *нож*;
4. *разліў*;
5. *разнабой*.

7. Адзначце назоўнікі, якія ў родным склоне адзіночнага ліку маюць канчатак **-а(-я)**:

1. *адзнакі інтэлект..*;
2. *асаблівасці стыл..*;
3. *асэнсаванне лёс..*;
4. *сімволіка твор..*;
5. *роднага кут..* .

8. Адзначце назоўнікі, у якіх канчаткі няправільныя:

1. *цукра*;
2. *кірмашу*;
3. *завода*;
4. *беражку*;
5. *агня*.

9. Дамашняе заданне. Складзі тэст па тэме або выканаць практыкаванне 133 падручніка (В. І. Несцяровіч. Беларуская мова: падручнік для 10 - 11 класаў агульнаадукацыйнай школы з рускай мовай навучання. Мінск: Нар. Асвета, 1999).